

ביום שלישי יחול יום הזכרון לגאון רבי חיים בנבנישתי, ה"כנסת הגדולה", מפוסקי הדורות, י"ט אלול תל"ג - שזרתי בעלון מתורתו:

כתב כנה"ג: נהגו בתוכחות במשנה תורה שלא להעלות את העולה בשמו, אלא "מי שירצה". ומנהגנו לקרוא לעולה בשם, וקורין לחכם הקהל או לראש הקהל. (שיירי כנה"ג אורח תכ"ח ב"ו)

"ארוך אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם, ואמר כל העם אמין".

נהגו מימות עולם שבסדר "כי תבוא" קופצים רבים לקנות הקמת ספר תורה - הגבהה - עליו יאמר "ברוך אשר יקים את כל דברי התורה". אך בזאת צריך שידע האדם בנפשו שלא עבר על הדברים הכתובים בפרשה וקיים זה מה שכתוב בזה! (ספר חיים ג')

"אשר לא יקים". וכי יש תורה נופלת?! רבי שמעון בן יקים אומר זה החזן. (ירושלמי סוטה ז' ד' ע"י"ש) אמרו על דרך אגדה, זה החזן שאינו מקים ספרי התורה להעמידן כתיקנן שלא יפלו. ולי נראה על החזן שאינו מקים ספר תורה על הציבור להראות פני כתיבתו לכל ... (רמב"ם שם)

כתב החת"ס, שלפי דברי הרמב"ן הללו חיוב הגבהה חיובו קרוב לדאורייתא. (שו"ת חת"ס יו"ד רע"ו) אבל ה"ברכי יוסף" כתב, שאינו אלא אסמכתא. לכן, מי שכיבדוהו בהגבהה וחושש שמא יפול, שמא אין בכוחו להגביה, אינו צריך להגביה. ("שיורי ברכה" קל"ד ב') מכל מקום נראה שלשתי הדעות, בבתי כנסת בהן המתפללים חולים או תשושים, כגון בבית חולים, בית אבות, אין לעשות הגבהה! ("נר")

הגבהת ספר התורה (קל"ד ב'): יש מגביהים לפני קריאת התורה. (המחבר - ספרדים וקצת עדות החסידים) ויש אחרי הקריאה. (הרמ"א - אשכנזים) הרוצה להחמיר כשני המנהגים, הרשות בידו. (שו"ת מהר"ן ד' ד' ע"י"ש)

כתב "כנסת הגדולה": יראה לי שמנהג נכון - להגביה אחרי קריאת התורה - הוא מפני שהמון העם חושבים שראיית ספר התורה עדיפה מקריאה - סוברים שאמירת "וזאת התורה" היא העיקר - ומיד אחרי כן פונים ללכת כל אחד לביתו... לכן יש לאחר את הגבהת הספר עד אחרי הקריאה, כך יתעכבו המון העם כדי לראות הכתיבה. (שיירי כנה"ג אורח תכ"ח ב"ב)

נשאלתי, מצאו טעות ב"שביעי", באופן שאין צריך להוציא ספר תורה אחר, האם הקהל יאמרו בעת ההגבהה "וזאת התורה". **תשובה,** לא יאמרו הקהל "וזאת התורה". (שו"ת "אדני פז" י"ז ע"ב ב"ב טו.)

הוסיף רבי חיים פאלאג'י: זה "אדני פז" כתב לפי מנהג מקומו שעושים את ההגבהה אחרי קריאת התורה.

מזה תבין טעם המנהג הזה להגביה אחרי הקריאה. משום שאין לומר "וזאת התורה" לפני הקריאה, שמא ימצא פסול בספר התורה, הגם שעתה הספר בחזקת כשר, מהיות טוב להמתין עד גמר הקריאה שהוא הספר בדוק ומנוסה ואומרים "וזאת התורה זכה וברה בלי שום פקפוק. ("חיים" ג' ח')

אם נמצאה טעות בספר תורה ומוציאים ספר אחר, אין עושין הגבהה לפני הקריאה בו, כמה שאפשר למעט בהפסקה עדיף. מוטב לעשות הפעם כמנהג אחרי הקריאה. ("בדי השולחן" פ"ו א')

"ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך". (כ"ח ב')

מעשה שהיה לפני זמן, חמיו של ידידי, ראש ישיבה בדרומה של ארץ הקודש, בא לפני הגאון רבי יעקב פרידמן וסיפר על הקשיים הגדולים שיש לו בהחזקת ישיבתו, ביקש עצה וברכה. אמר לו רבי יעקב פרידמן: "דע לך כלל, הקב"ה נותן סיעתא דשמיא במה שהאדם משקיע. אם תחפש הלוואות, הקב"ה יתן לך הלוואות. תבקש כסף, ה' יתברך יתן לך כסף. תפסיק לחפש הלוואות, תתחיל לחפש תרומות - מתנות מהקב"ה!" בסיום הזכיר רבי יעקב פרידמן את שמו של יהודי עשיר ונדיב לב גדול, שהיה נותן לו סכומים יפים מדי פעם. 'תתקשר אליו, הוא הרי בקשר איתך, הוא יתן לך סכום'.

והנה כאשר ראש הישיבה חזר לביתו נשמע צלצול טלפון. להפתעתו, על הקו היה בנו של אותו יהודי עשיר... ובקשתו עימו: "אחד מבני קהילתנו חלה, אנחנו רוצים לתת תרומה גדולה, שיהיה לזכותו!"

(נר לשולחן שבת)

ניצוצות - פירות ביכורים

מי הוא השבט הפותח במצות ביכורים? נפתלי. בקעת גינוסר ממחרת להוציא פירותיה - "הנותן אמרי שפר". ("אזנים לתורה" יוחי)

מצות עשה להביא ביכורים לבית המקדש - יש לברך על הפרשת הביכורים. (כנה"ג יו"ד ס"א) ספק אם יש לברך. ("ישועות מלכו")

מותר לאכול מפירות השדה לפני הפרשת הביכורים, יש מצוה להפריש ביכורים, אך הביכורים אינם עושים את פירות השדה טבל כתרומות ומעשרות. (ביכורים ב' ג')

הפריש ביכורים ונחרב הבית, יניחם וירקבו כי צריך להביאם דווקא לפני הבית - "תביא בית ה' אלוך". הפריש ביכורים בזמן הזה, לא חלה עליהם קדושה. (רא"ש ר"ה - חזו"א זרעים ליקוטים ח' ד')

נטמאו פירותיו פטור ואינו מפריש ביכורים. מכל מקום אם קרא שם ביכורים עליהם, יש אומרים שקדושים. ("אחיעזר" ח"ב ל"ח ז') ביכורים שנטמאו, טעונים שריפה. אבל אסור להסיק בהם תנור לתבשילו ולא מדליקים בהם נר. (יבמות עג: הגה' "חשק שלמה")

במשנה נכתב שביכורים נכסי כהן ויכול לקנות בהם קרקעות ... "והאישה בכתובתה כספר תורה". (ג' י"ב) לשון זה אינו מובן. הרמב"ם פירש, שיכול לקנות מהביכורים ספר תורה. ויש שניסו לבאר בדרכים אחרות, ועדיין לשון המשנה מאד דחוק. **פירש ערוך השולחן פירוש שהוא חידוש:** בתוספתא ביכורים מובא שהמוכר ספר תורה אינו רואה באותו ממון סימן ברכה לעולם. יש להבין מדוע קבעו דין זה של מוכר ס"ת במסכת ביכורים?! נראה כי זו כוונת המשנה, ללמדנו, שביכורים הם כספר תורה. אמת שמותר לכהן למכור ביכורים, אבל הוא לא יראה בממון הזה סימן ברכה, כמו במוכר ספר תורה! (ערוה"ש העתיד קמ"ב ב')

ביכורים נכסי כהן ויכול לקנות בהם קרקעות ולקדש אישה וקונה בהם ספר תורה. (רמב"ם ד' י"ד)

רבנות היא, שהייתי אומר שהתורה נתנה לכהן את הביכורים רק לצרכיו, לאכול ולשתות, אבל כל שלא תבוא לו הנאת הגוף לא התירה תורה, קמ"ל שאפילו ספר תורה, שפשוט שאין לאדם הנאה ממנו מותר לקנות מביכורים. (רע"ב)

המשך: "ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת..."

חיוב מוטל על שמש בית הכנסת לשים עין השגחתו בעת פתיחת הארון להיות עומד על גביו ולא יזוז משם אנה ואנה, אלא יראה היטב במי שעושה הפתיחה, על שתי סיבות. אחת, אם הוא זקן או חולה ותש כוחו יסייעו בהוצאת ספר התורה מההיכל. ובוודאי אחרי נתינת הפעמונים, הכתר והעטרה שיכבדו עליו, על השמש מוטל לסייעו בידיו סיוע של ממש.

שנית, שמא בעל הפתיחה בחוסר ידיעתו יוציא ספר אחר שאינו מוגה, או שאינו מוכן לאותה פרשה ויש טורח הציבור ובהיות השמש בקי ודעתו על זה אנחנו נקים מחששות הללו.

ואם המגיה של ספר התורה נמצא שם בבית הכנסת, עליו מוטל החיוב יותר לגשת אצל הפותח בעת ההיא. (ספר חיים ב' ב')

עושה פלא!

שאלה: ילמדנו רבינו, עשרה שהיו מתפללים בעזרת נשים והוציאו ספר תורה בבית הכנסת וכשבאו להגביהו הגיעו הם בתפילתם ל"עושה פלא". אם צריכים להפסיק ולהביט בספר תורה ולומר "וזאת התורה", או די להם שימתינו ויביטו בספר תורה, אבל לא יאמרו עמהם כלום.

הגאון רבי חיים בנבנישתי האריך בתשובתו, ולמעשה פסק כי לדעת אותם הראשונים שפסקו שאפשר במקום זה להפסיק לדבר מצוה, או לדעת הראשונים שפסקו שמפסיק לקדיש וקדושה, או לעניית אמן יהא שמיה רבא, עליהם להפסיק בתפילתם, להביט על הגבהת ספר התורה ולומר "וזאת התורה", שהיא מצוה הכרחית באותה שעה והיא מצוה עוברת. עליהם נאמר "יבוא גוי צדיק שומר אמונים" שאינה דומה אמירת "וזאת התורה" לשאר אמונים. (שו"ת כנה"ג נ"א עיי"ש בארוכה)

מנהג היה בקהילות אשכנז: החתן בשבת של שבוע חתונתו היה מתכבד בהגבהה. בקהילות אחדות, אף שחתן היה "חיוב" לקבל כיבוד זה, היה עליו לתת לצדקה סך מסויים עבור המצוה.

בתקנות מגנצה החרימו "כל שיעמוד לגלילה-הגבהה על פי גויים". בתקנות אמסטרדם נקבע שנער לא יקבל הגבהה מלבד "שמפורסם לחתן". בתקנות בולוניה נכתב: יש למנוע לגלול מי שחשוד בקלפים.

הגאון רבי יצחק יחיאל יעקובוביץ, רבה של הרצליה בין שלל התפקידים שלקח על עצמו היה גם מכין את ספרי התורה בבית הכנסת לקריאה, גולל אותם למקום. פעם אחת לא שם לב והלביש את המעיל הפוך, כך ספר התורה עמד הפוך בארון הקודש עד שהוציאוהו למחרת לקריאת התורה.

כאשר נודע הדבר, בצדקותו, הרב יעקובוביץ שהיה בעל רגש גדול לקח את זה לליבו מאוד, היה בצער נורא. זמן קצר אחר כך לקה בלבו. המצב היה גרוע מאוד, יוצאי חלציו התאספו, היו בטוחים שזהו הסוף.

בחסדי שמים הרב יעקובוביץ יצא מזה. לימים תלה כי עשרים וארבע השעות בהן היה בין שמים וארץ היו כנגד עשרים וארבע השעות שספר התורה היה הפוך!

(נר לשולחן שבת)

בשבת האחרונה לחייו של הגאון רבי יצחק צבי הלוי יונגרייז, רבה של קאשוי, בשנת תרפ"ג ארע מאורע קשה בבית מדרשו. בעת פתיחת ארון הקודש נפל ספר התורה.

אחר מספר ימים נתוודע רמז הדבר, כי ניטל ספר התורה ממקומו, בא השמש בצהריים ורבי יצחק צבי הלוי יונגרייז נפטר והוא רק בן נ"ה שנים. אמנם הספיק רבות בשבע עשרה שנות רבנותו, הרים את קרנה של קהילת קאשוי לאחת מפארי הקהילות ברחבי המדינה. (חוברת "עלי זכרון" 15)

כי תבא - פרשת הקללות - אשכנז וספרד

"ישא ה' עליך... גוי עז פנים אשר לא ישא פנים לזקן ונער לא יחן."

הגרמנים ביקשו להצר ולהקשות על חיי היהודים בגטו קובנה. מדי זמן הם יזמו גזירה חדשה. פעם נצטוו יושבי הגטו להעביר לידי הגסטפו את כל הזהב שברשותם. פעם נדרשו למסור את כל הפרוות שברשותם. אחת מאותן גזירות היתה להעביר לידי הגסטפו את כלי האוכל שברשותם...

שלא כגזירות הקודמות שעיקר מטרת המרצחים היתה להרבות את הונם, גזירה זו שלא היתה בה כל הגיון מלבד הצקה ליהודים, זעזעה את רוחו של משגיח ישיבת סלבודקה, הגה"צ רבי אברהם גרודז'ינסקי, שהתבטא במר נפש: "הכבהמות דמינו?! רוצים הם להשחית את דמות 'האדם' שיש בנו... שנאכל ללא כלים..."

(יחיד ודורו)

ואע"פ כן בני ישראל נשארו בני אדם!

הר"ר אהרן מושעל היה מוכר בעיר קשוב כתלמיד חכם. למרות זאת לא הסכים לקבל עליו משרה תורנית רשמית ואת פרנסתו מצא במסחר סיטונאי בקמח.

כשפרצה מלחמת העולם השנייה והתקרב חג הפסח היתה דאגתו נתונה לספק ליהודי עירו קמח מחיטה שמורה למצות. כיון שהיו לו קשרים טובים עם ספקים הצליח להזמין קרון רכבת טעון בחיטה שמורה. הוא הסתכן בכך מאוד, כיון שהנאצים אסרו כל מסחר במזון.

הוא דאג לטחינת הקמח ולרישום מדויק של הכמויות הדרושות לכל משפחה. כשהגיע הקמח הטחון, חולקו כל שקי הקמח תוך הסתכנות עצומה במהירות הבזק תוך שעות ספורות. הכל נשמו לרווחה עם סיום המבצע הקשה.

אלא שר' אהרן נאסר בידי הגרמנים, הגיעה לאזניהם מה שארע. כשהחלו בפעולות ובהשתדלות לשחרורו, דרשו הגרמנים כתנאי ראשון להחזיר את כל שקי הקמח.

כששמעו היהודים את התנאי לשחרורו של ר' אהרן לא היססו לרגע ותוך כמה שעות החזירו את שקי הקמח. רובם השכילו להביא קמח פשוט במקום הקמח למצות...

כשם שבמכירת וחלוקת הקמח ראו את מסירות נפשו של ר' אהרן לקיום מצוות כך ראו בהחזרתו של הקמח את הערכת יהודי קשוב אליו!

(ראיתי פניו" בהוצאת "יד ושם" המדור החרדי)

"כרמים תטע ועבדת ויין לא תשתה". (כ"ח ל"ט) יינם המשובח של יהודי העיר פס היה מפורסם לפני מאות שנה, גם בין הנוצרים. (ס"ה)

עלילת היין

בשנת קצ"ח¹⁴³⁸ המוסלמים מצאו קערת יין במסגד בעיר פס. הם חשדו שיד היהודים במעל. וערכו טבח ביהודי פס אשר ישבו מעולם בעיר. רבים נהרגו בידי המון העם בחמת נקם. רבים נאלצו להמיר דתם. והנשארים, משפחות אחדות שנותרו לפליטה בנו להם מחוץ לעיר את ה"מלאח", הוא מגרש היהודים עד היום הזה. היה זה ה"מלאח" הראשון במרוקו!

כותבי הזכרונות יגידו כי מהגירוש הזה נהיה "גלות מר ונמהר" ליהודי פס על ידי שכניהם המוסלמים אשר שנאו וצררו אותם, אכן לא נדע אם באמת יד הממשלה היתה בזה.

(נר המערב)

י"ט אלול שנת תקל"ג

רבינו החיד"א: באנו לשבות בתוניס, שם מגרש גדול לפני העיר והגויים רשעים היו מתעללים בנו והמשרת אברהם הרים עליהם קולו מעט והיכוהו מכה רבה. בנס נזדמן למקום יהודי והוליכנו למקום שהולכים אליו השליחים.

בין לבין בא הגביר רבי משה בן הקאיד - ראש היהודים והזמין אותי בשם אביו לביתו. והלכנו והוא חוץ לגיטו ויש לו חצר מלכות, אבני שיש ומרמרה, ונתנו לי חדר יפה... ("מעגל טוב" עיי"ש...)